

ساخت و استانداردسازی آزمون نگرش‌سنج به مواد مخدر و تعیین رابطه میان مؤلفه‌های فردی و خانوادگی با آن برای دانش‌آموزان مقطع متوسطه شهر تهران

دکتر علی دلاور*

ابراهیم علیزاده**

علی محمد رضایی**

چکیده

هدف از تحقیق حاضر، ساخت آزمون نگرش‌سنج مواد مخدر با تحلیل عوامل و سنجش روایی و پایایی آن بود. به همین منظور ۹۴۶ دانش‌آموز دختر و پسر مقطع متوسطه شهر تهران ابزار طراحی شده را تکمیل کردند. بر اساس تحلیل عوامل پاسخهای آزمودنیها ۱۴ مورد از ۵۴ مورد پرسش‌نامه حذف و در نتیجه پرسش‌نامه‌ای ۴۰ پرسشی تهیه شد. روایی پرسش‌نامه از طریق تحلیل مؤلفه‌های اصلی و به روش چرخش واریماکس و ابلیمین مستقیم و پایایی آن با ضریب آلفای کرانباخ و بازآزمایی مورد بررسی قرار گرفت.

* استاد دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه علامه طباطبایی

** کارشناس ارشد سنجش و اندازه‌گیری از دانشگاه علامه طباطبایی

در مجموع روایی و پایایی به دست آمده برای پرسشنامه بسیار رضایت‌بخش بود. طبق نتایج این تحقیق پرسشنامه طراحی شده واجد شرایط لازم برای کاربرد در پژوهش‌های روان‌شناختی و آسیب‌شناسی است.

در جامعه ما اعتیاد چنان گسترش یافته که نه تنها سالمندان و جوانان را مورد تهدید قرار می‌دهد، بلکه نوجوانان را نیز طعمه خود می‌کند. بر اساس آمار سازمان بهداشت جهانی ۴/۲ در صد جمعیت ایران معتادند و بیشترین افراد میان ۱۶ تا ۲۲ سال قرار دارند (ارفع، ۱۳۸۲).

پژوهش‌گران دلایل گوناگون از جمله فشار دوستان و همسالان، طغیان علیه والدین، گریز از ناملایمات زندگی، آشفتگی عاطفی، بیگانگی یا طرد شدگی از سوی دیگران (ماوسن و همکاران، ترجمه یاسایی، ۱۳۷۵)، تاریخچه زندگی و صفات شخصیتی (سخاوت، ۱۳۷۷) را در اعتیاد مؤثر می‌دانند؛ اما، نظریه‌پردازان دیگری همچون "هوارد بکر"^۱ بر این باورند که عوامل مذکور برای توجیه اعتیاد کافی به نظر نمی‌رسد و به منظور تبیین اعتیاد باید در جستجوی عوامل بنیادی آن باشیم.

هوارد بکر، به منظور تبیین این مسئله کار خود را با پژوهش روی معتادان به ماری جوانا آغاز کرد و به این نتیجه رسید که جوانان به صورت ناگهانی، جذب مواد مخدر نمی‌شوند، بلکه این گروه فرعی است که آنها را با مواد مخدر آشنا می‌کند و با توصیف‌های مکرری که از اعضای آن می‌شنوند، به ماهیت و تأثیر مواد پی می‌برند و شیوه استفاده، دفعات و مقدار مصرف مجاز آن را یاد می‌گیرند و در پی آن با حدود و خطرات نیز آشنا می‌شوند (سخاوت، ۱۳۷۷). این بدان معنی است که تعامل شخص با مصرف‌کنندگان مواد مخدر (دوستان، همسالان و ...) موجب می‌شود که وی در معرض اطلاعات و تجارب مربوط به مواد مخدر قرار گیرد. چنین فرایندی نقشی مؤثر را در تکوین و شکل‌گیری نگرش مثبت فرد نسبت به مواد ایفا می‌کند و چنانچه عوامل محیطی مساعد شد، احتمال اعتیاد فرد افزایش می‌یابد.

نقش نگرش مثبت به مواد مخدر به قدری اهمیت دارد که "آلبرت الیس^۱" معتقد است: تفکر و نوع نگرش افراد معتاد آنها را به سوی مصرف مجدد سوق می‌دهد یا آنها را برای همیشه از مصرف منصرف می‌کند. نگرش معتاد نسبت به مواد مخدر، نوعی تفکر است که احتمال دارد منطقی یا غیر منطقی باشد این نوع نگرش اغلب خود به خود، ناهشیار و دائمی است و به راحتی نمی‌توان آن را تغییر داد. یکی از شیوه‌هایی که به معتاد کمک می‌کند تا به شناخت خود برسد، بررسی نوع نگرش و ایجاد نگرش منفی نسبت به اعتیاد است (الیس، ۱۹۷۹).

به طور کلی فروشندگان مواد به خوبی به این نکته پی برده‌اند که با ایجاد نگرش مثبت نسبت به مواد مخدر و شیوع باورهای غلط در میان افراد جامعه می‌توانند بازار مصرف خوب و سودآوری را به دست آورند. متأسفانه در حال حاضر در برخی از گروه‌های جمعیتی کشور (به ویژه نوجوانان و جوانان) نگرش منفی قوی بسه مسواد مخدر وجود ندارد و از بار ارزشی منفی آن کاسته شده است. لذا یکی از دلایل اساسی مشکل اعتیاد خطر هنجار شدن مصرف مواد مخدر و نگرش مثبت به مواد مخدر و آثار آن است. همچنین گرایش به مصرف مواد مخدر با این باور غلط که مصرف گاهی و تفریحی مواد مخدر فرد را معتاد نمی‌کند، فزونی یافته است.

در ضمن در بعضی جشن‌ها و مهمانی‌ها و حتی مراسم عزاداری نیز مصرف مواد مخدر نشانه تشخص و منزلت میزبان تلقی می‌شود. همچنین این مواد به عنوان دارویی تسکین دهنده و درمان کننده بعضی از بیماریها معرفی می‌شود. در حال حاضر این باورهای غلط در میان نوجوانان و جوانان شایع شده است و مسلماً داشتن چنین نگرش‌هایی موجب گرایش و افزایش مصرف مواد مخدر در میان این گروه‌ها می‌شود (رحیمی موقر، ۱۳۷۵).

نظریه‌پردازان روانشناسی اجتماعی همانند "آلپورت^۲"، "کراچفیلد^۱" و "زاکس^۲" معتقدند که مطالعه نگرش افراد جهت درک، کنترل و پیش‌بینی رفتار انسان، امری

1- Ellis, A

2- Allport

ضروری است، زیرا نگرش چه به صورت مستقیم و چه به صورت غیرمستقیم بر رفتار تأثیر می‌گذارد. به همین دلیل، این امکان همواره وجود دارد که با تغییر نگرش‌های مثبت افراد و تقویت نگرش‌های منفی آنان نسبت به مواد مخدر بتوانیم رفتارشان را تغییر دهیم (کریمی، ۱۳۷۹).

به طور کلی، با وجود اینکه نوجوانی دوره‌ای حساس و پرخطر است و احتمال دارد نوجوانان به سوی مصرف مواد مخدر و اعتیاد کشیده شوند، باز هم می‌توان امیدوار بود که:

“اصلاح نگرش نوجوانان نسبت به مواد مخدر می‌تواند در پیشگیری از اعتیاد در جامعه کار آمد باشد.”

بدیهی است تغییر نگرش‌های مثبت و تقویت نگرش‌های منفی افراد، مستلزم بررسی کم و کیف نگرش‌های کنونی افراد است. برای بررسی و سنجش نگرش‌های افراد از روشها و فنون متعدد بهره‌گیری می‌شود که مقیاس‌های نگرش‌سنج^۳ از مرسومترین شیوه‌های موجود است. یک مقیاس نگرش‌سنج شامل مجموعه‌ای سؤال یا جمله است که آزمودنی باید پاسخ خود را به صورت موافق یا مخالف با آنها ابراز کند. هر اندازه این ابزارها از اعتبار و پایایی مطلوب برخوردار باشند، مسلماً نتایج به دست آمده دقیقتر و قابل استفاده‌تر خواهد بود.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

1- crutfield

2- Rokeach

3- Attitude scale

اهداف تحقیق

تلاش اصلی پژوهش‌گران و نظریه پردازان، جدا از تعریف، تبیین و گسترش جایگاه نظری رابطه میان نگرش و سوء مصرف مواد مخدر، به منظور تهیه و ساخت ابزار و پرسشنامه‌هایی است که نگرش افراد گوناگون را نسبت به مواد مخدر آشکار کند. این تلاش همراه با نیاز مبرم سازمان‌های گوناگون پیشگیری کننده، اعم از آموزش و پرورش، بهزیستی، ستاد مبارزه با مواد مخدر و سازمان‌های مشابه برای به‌کارگیری ابزارهایی که منطبق با اصول روان‌سنجی ساخته و استاندارد شده باشد، اهمیت بیشتر می‌یابد.

با توجه به مطالب مذکور وجود ابزارهای اندازه‌گیری علمی که منطبق با ساختار فرهنگی ایران باشد، بیش از پیش مورد نیاز و تقاضا قرار گرفته است، هدفهای این پژوهش عبارت‌اند:

الف) هدفهای علمی

۱. تهیه ابزاری استاندارد برای سنجش نگرش نسبت به مواد مخدر (اثرات، خطرات و مصرف مواد مخدر).
۲. فراهم آوردن زمینه‌ای برای ساختن ابزارهای دقیق‌تر و همچنین تهیه پرسش‌نامه مناسب ملی در آینده.
۳. فراهم آوردن زمینه لازم برای پژوهش‌های دیگر به منظور سنجش نگرش نسبت به مصرف مواد مخدر در استان‌های دارای ضریب اعتیاد بالا.

ب) هدفهای کاربردی

۱. بررسی اعتبار و پایایی مقیاس نگرش سنج محقق ساخته نسبت به مواد مخدر (اثرات، مصرف و خطرات استفاده از مواد مخدر)
۲. تعیین رابطه مؤلفه‌های فردی و خانوادگی با نگرش نسبت به مواد مخدر.

پرسش‌های پژوهش

با توجه به اینکه موضوع اصلی این پژوهش، تهیه و استاندارد ساختن و به بیان دیگر بررسی عملی بودن، اعتباریابی و رواسازی ابزار سنجش نگرش نسبت به مواد مخدر است، می‌توان گفت که پژوهش حاضر جنبه اکتشافی دارد. از این رو در پژوهش حاضر سعی بر این بوده است که با استفاده از طرح‌های پژوهشی متداول در استاندارد ساختن آزمون برای پرسش‌های پژوهشی زیر پاسخ تهیه شود:

۱. آیا مقیاس نگرش سنج محقق ساخته نسبت به مواد مخدر از همسانی و پایایی قابل قبولی برخوردار است؟
۲. آیا مقیاس نگرش سنج محقق ساخته سه خرده مقیاس (اثرات، مصرف و خطرات استفاده از مواد مخدر) را مورد سنجش قرار می‌دهد؟

مراحل ساخت پرسش‌نامه

اولین مرحله برای تدوین و ساخت یک مقیاس نگرش سنج، تعیین مقوله‌های موضوع مورد سنجش است، به همین دلیل در پژوهش حاضر، مقوله‌های نگرش به مواد مخدر به ترتیب زیر تقسیم بندی شده‌اند.

۱. نگرش نسبت به اثرات استفاده از مواد مخدر.
۲. نگرش نسبت به خطرات استفاده از مواد مخدر.
۳. نگرش نسبت به مصرف مواد مخدر.

پس از تعیین مقوله‌های فوق، مراحل ساخت پرسش‌نامه به صورت زیر انجام می‌پذیرد:

نخستین مرحله، تعریف خرده مقیاس‌های نگرش نسبت به مواد مخدر است تا تفاوت و تمایز میان آنها روشن شود. برای این کار خرده مقیاس‌ها به صورت زیر تعریف شدند.

۱. نگرش نسبت به اثرات استفاده از مواد مخدر: این خرده مقیاس نگرش فرد نسبت به پیامدهای شامل اثرات فیزیولوژیکی، روانی و اجتماعی برای فردند؛ مثلاً، فردی که می‌گوید: مصرف مواد مخدر از ابتلای انسان به بیماریهای مسری می‌کاهد، در واقع نگرش مثبتی در مورد اثرات فیزیولوژیکی مواد مخدر دارد و احتمال زیاد دارد برای پیشگیری از ابتلای به بیماریهای مسری مواد مخدر مصرف کند.

همچنین فردی که می‌گوید: مصرف مواد مخدر موجب کاهش اضطراب و نگرانی می‌شود در واقع به تأثیر مواد مخدر به عنوان ماده‌ای آرامبخش از نظر روانی اعتقاد دارد و احتمال زیاد دارد که برای دست یافتن به آرامش روانی مواد مخدر مصرف کند.

علاوه بر آن فردی که می‌گوید: مصرف مواد مخدر موجب پیدا کردن دوستان مناسب می‌شود یا اینکه موجب تقویت روابط گرم و مناسب اجتماعی با دیگران می‌شود، در واقع نگرشی مثبت درباره اثرات اجتماعی مواد مخدر دارد و آن را عاملی مؤثر برای پیدا کردن دوستان مناسب یا تقویت روابط گرم اجتماعی می‌داند، به همین دلیل، ممکن است مواد مخدر مصرف کند.

۲. نگرش نسبت به خطرات استفاده از مواد مخدر: این خرده مقیاس به تصورات غیر واقعی فرد درباره خطرات استفاده از مواد مخدر اشاره دارد، مثلاً فردی می‌گوید: "خطر مصرف مواد مخدر زمانی است که مواد غیرخالص باشند"، چنین فردی نگرشی مثبت به استفاده از مواد مخدر دارد و در صورتی دیگران به او مواد مخدر بدهند و او را مطمئن کنند که مواد کاملاً خالص است، ممکن است مصرف نماید.

۳. نگرش نسبت به مصرف مواد مخدر: این خرده مقیاس به علاقه و تمایل فرد به استفاده از مواد مخدر اشاره دارد. این علاقه بی توجه به اثرات مثبت یا منفی (فیزیولوژیکی، روانی، اجتماعی) و خطرانی است که مواد مخدر برای او دارد. مثلاً فردی که می‌گوید: "یک بار مصرف مواد مخدر به امتحانش می‌ارزد"، او بی توجه به

پیامدهای مثبت یا منفی و خطراتی که مصرف مواد مخدر برای حال و آینده او دارد، علاقه‌مند است که از مواد مخدر استفاده کند.

پس از تعریف خرده مقیاسها پرسش‌های مناسب برای هر یک از مؤلفه‌ها (۵۴ سؤال) و پرسش‌نامه مقدماتی طراحی شد. پرسش‌نامه طراحی شده پس از بررسی و ویرایش به صورت آزمایشی میان ۲۰۰ دانش‌آموز اجرا و از آنان خواسته شد، تا ضمن پاسخگویی به پرسش‌ها، نظرات خود را درباره پرسش‌ها اظهار کنند. پس از جمع‌آوری پاسخنامه‌ها و تحلیل آنها، تغییراتی در شکل مقدماتی پرسش‌ها داده شد و ساختار و جمله‌بندی برخی از پرسش‌ها تغییر یافت، سپس دفترچه آزمون جهت اجرا در میان نمونه آماری تهیه شد.

لازم به ذکر است که جهت بررسی رابطه میان نگرش به مواد مخدر و مؤلفه‌های خانوادگی (سطح ایمنی، نالیمنی خانواده، جو عاطفی خانواده، رابطه دانش‌آموز با برادر و خواهر، شیوه تربیتی پدر و مادر) پرسش‌نامه‌ای محقق ساخته تهیه و تدوین شد. پس از مراحل بالا پرسش‌نامه‌های طراحی شده و دستورالعمل کامل و راهنمایی‌های لازم برای پاسخگویی و اجرا آماده گردید.

جامعه آماری و حجم نمونه

جامعه آماری پژوهش حاضر را دانش‌آموزان مقطع متوسطه شهر تهران در سال تحصیلی ۸۲-۸۳ تشکیل داده‌اند. جهت بر آورد حداقل حجم نمونه از فرمول

$$n = \frac{(z)^2(p)(q)}{(d)^2}$$

استفاده شده است.

با مراجعه به پژوهش دکتر منوچهر محسنی (سال ۱۳۷۵) با عنوان "بررسی آگاهیها، نگرشها و رفتارهای اجتماعی و فرهنگی در ایران"، p ، q به ترتیب ۰/۱ و ۰/۹ در نظر گرفته شده است. به این ترتیب با توجه به خطای

نمونه‌گیری^۱ $d = 0.02$ و سطح اطمینان ۹۵ در صد، تعداد نمونه مورد نیاز ۸۶۴ نفر تعیین شد. اما به دلیل اینکه به تجربه ثابت شده است که همواره در صدی از پاسخنامه‌ها به دلیل نقص در پاسخگویی قابل استفاده نیست، تصمیم گرفته شد که از نمونه بیشتری استفاده شود. با عنایت به امکانات مالی و به تبع آن نیروی انسانی برای اجرای پرسشنامه، حجم نمونه ۹۴۰ نفر تعیین گردید.

روش نمونه‌گیری

به منظور انتخاب بخش معرف جامعه آماری، از نمونه‌گیری خوشه‌ای طبقه‌بندی شده^۲ استفاده شد این روش مشخصات نمونه‌گیری خوشه‌ای^۳ و نمونه‌گیری طبقه‌بندی شده^۴ را داراست. به دلیل گستردگی جامعه آماری و عدم دسترسی به فهرست کامل اعضای جامعه و همچنین ناهمگنی جامعه آماری از نظر درآمد خانوار، تحصیلات والدین و بافت فرهنگی شهر تهران از این روش بهره گرفته شد. بر این اساس ابتدا نواحی آموزش و پرورش شهر تهران (شامل ۱۹ ناحیه) به ۵ طبقه جغرافیایی (شمال، جنوب، غرب، شرق، مرکزی) تقسیم‌بندی شد. سپس به صورت تصادفی از میان مدارس موجود در هر طبقه، دو مدرسه (یک دبیرستان پسرانه و یک دبیرستان دخترانه) انتخاب شد.

در مرحله بعد هنگام مراجعه پرسشگران به هر مدرسه به صورت تصادفی سه کلاس (یک کلاس از هر پایه تحصیلی) برای اجرای پرسشنامه انتخاب شد. ویژگیهای آماری سن نمونه انتخابی به تفکیک جنسیت و حجم نمونه انتخابی

1- Sampling Error

2- Stratified Cluster Sampling

3- Cluster Sampling

4- Stratified Sampling

به تفکیک جنسیت، پایه تحصیلی و منطقه جغرافیایی به ترتیب در جداول ۱ و ۲ ارائه شده است.

جدول ۱: ویژگیهای آماری سن نمونه انتخابی به تفکیک جنسیت

حداکثر سن	حداقل سن	انحراف معیار	میانگین	درصد	تعداد	آماره‌ها ◀
						جنسیت ▼
۲۰	۱۴	۰/۹۵	۱۶/۳۰	۵۰/۵	۴۲۳	مذکر
۱۸	۱۳	۰/۹۱	۱۵/۷۲	۴۹/۵	۴۴۰	مونث
۲۰	۱۳	۰/۹۸	۱۶	۱۰۰	۸۶۳	تعداد کل

جدول ۲: حجم نمونه انتخابی به تفکیک جنسیت، پایه تحصیلی و منطقه جغرافیایی

تعداد کل	سوم دبیرستان	دوم دبیرستان	اول دبیرستان	پایه تحصیلی ◀	منطقه جغرافیایی
				جنسیت ▼	
۷۸	۲۲	۲۸	۲۸	دختر	شمال
				پسر	
۸۵	۲۴	۳۳	۲۸	دختر	جنوب
				پسر	
۹۸	۳۴	۳۶	۲۸	دختر	شرق
				پسر	
۱۰۶	۳۸	۴۰	۲۸	دختر	غرب
				پسر	
۱۰۷	۳۲	۴۴	۳۱	دختر	مرکز
				پسر	
۷۳	۳۰	۲۱	۲۲	دختر	گزارش نشده
				پسر	
۵۶	۱۶	۲۰	۲۰	دختر	تعداد کل
				پسر	
۸۶	۲۸	۲۴	۳۴	دختر	تعداد کل
				پسر	
۱۵	-	-	-	دختر	تعداد کل
				پسر	
۳۱	-	-	-	دختر	تعداد کل
				پسر	
۴۴۰	۱۳۲	۱۵۲	۱۴۱	دختر	تعداد کل
				پسر	
۴۲۳	۱۳۵	۱۴۱	۱۱۶	دختر	تعداد کل
				پسر	

روش اجرا

پس از انجام مراحل نمونه‌گیری و مشخص شدن نمونه مورد نظر و برقراری هماهنگیهای لازم با پژوهشکده تعلیم و تربیت و سازمان آموزش و پرورش شهر تهران، پرسشنامه‌ها در مدت سه هفته تکمیل شد. شیوه اجرا از این قرار بود که یک روز قبل از اجرای آزمون پرسشگران با مجوز کتبی سازمان آموزش و پرورش شهر تهران و تأییدیه ناحیه آموزش و پرورش مدارس تعیین شده به مدارس مراجعه می‌کردند و پس از توجیه طرح پژوهشی و جلب همکاری اولیای مدرسه، تاریخ و ساعت اجرای آزمون را به گونه‌ای هماهنگ می‌کردند که با مراسم مدرسه و زنگهای تفریح همزمان نباشد.

سپس در روز تعیین شده پرسشگر به منظور برقراری ارتباط با دانش‌آموزان و برانگیختن میل آنها برای پاسخگویی به پرسشنامه، هدف از اجرای پژوهش را برای آنها بیان می‌کرد. قبل از توزیع پرسشنامه به دانش‌آموزان گفته می‌شد که شرکت در پژوهش و پاسخگویی به پرسشنامه، کاملاً داوطلبانه است و افرادی که مایل نیستند می‌توانند از تکمیل پرسشنامه صرف‌نظر کنند.

به منظور کاستن از حالات دفاعی دانش‌آموزان و امتناع آنان از پاسخ دادن به پرسش‌ها از دانش‌آموزان خواسته شد که اسامی خود را روی پاسخنامه ننویسند، ولی مشخصات فردی درخواست شده در پرسشنامه را قید کنند. همچنین به آنان تذکر داده شد که هیچ پاسخ صحیح یا غلطی وجود ندارد و آنها باید گزینه‌ای را برگزینند که بیشترین انطباق را با نظرات آنان دارد. علاوه بر آن یادآوری شد که روی عبارات زیاد فکر نکنند و نخستین پاسخی که به ذهنشان می‌رسد، همان را در پاسخنامه علامت بزنند و پس از انتخاب گزینه‌ها آنها را تغییر ندهند.

پس از توزیع پرسشنامه‌ها در میان نمونه آماری، ۹۴۲ پاسخنامه جمع‌آوری شد و با بررسی آنها و خارج کردن پاسخنامه‌هایی که نقص بیش از حد داشتند

(۷۹ پاسخنامه)، درنهایت ۸۶۳ پاسخنامه (۴۲۳ دانش آموز پسر و ۴۴۰ دانش آموز دختر) کدگذاری شد و داده‌ها برای ورود به رایانه آماده گردیدند. درنهایت داده‌های آماری با استفاده از نرم افزار آماری SPSS/11 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج و یافته‌های به دست آمده به شرح زیر ارائه شده است.

تحلیل داده‌ها و نتایج

پرسش ۱: آیا مقیاس نگرش سنج محقق ساخته نسبت به مواد مخدر از همسانی و پایایی قابل قبولی برخوردار است؟

برای پاسخ به این پرسش ابتدا ضریب پایایی پرسشنامه برای هریک از مقیاسها به شیوه آلفای کرانباخ و سپس به روش بازآزمایی محاسبه شد. برای تعیین اینکه پرسشهای هریک از مقیاسهای ساخته شده برای سنجش نگرش به مواد مخدر تاچه اندازه از همسانی و همگنی برخوردارند از ضریب آلفای کرانباخ (۱۹۵۱) استفاده شد. در پرسشنامه طراحی شده چون پاسخ درست یا غلط وجود نداشت و آزمودنی موظف بود که پاسخهای خود را در یک طیف پنج درجه‌ای ارائه کند، از این روش استفاده شد.

نتایج همسانی درونی با استفاده از ضرایب آلفای کرانباخ (جدول ۳) نشان می‌دهد که همه ضرایب آلفا مطلوب و رضایت بخش هستند، به طوری که در مقیاس نگرش نسبت به اثرات استفاده از مواد مخدر و مقیاس نگرش نسبت به مصرف مواد مخدر ضرایب آلفای محاسبه شده برای دانش‌آموزان پسر و دانش‌آموزان دختر و کل دانش‌آموزان بالاتر از ۹۰ است. در مقیاس نگرش نسبت به خطرات استفاده از مواد مخدر ضریب آلفا برای دانش‌آموزان دختر ۷۸، و برای دانش‌آموزان پسر و کل دانش‌آموزان بالای ۸۱ است.

جدول ۳: ضرایب آلفای کرانباخ مقیاس نگرش سنج

ضریب آلفا			تعداد پرسشها	مقیاس
دانش آموزان دختر	دانش آموزان پسر	کل دانش آموزان		
۰.۹۰۲۲	۰.۹۱۳۵	۰.۹۰۸۱	۲۱	اثرات استفاده از مواد مخدر
۰.۹۱۶۱	۰.۹۱۹۲	۰.۹۱۸۰	۱۰	مصرف مواد مخدر
۰.۷۷۶۷	۰.۸۳۲۶	۰.۸۱۰۹	۹	خطرات استفاده از مواد مخدر

در پژوهش حاضر سعی بر این بود که پرسشنامه نهایی با حفظ پایایی و روایی آن در حد مطلوب و رضایتبخش تا حد امکان کوتاه باشد، زیرا بسیاری از آزمودنیها فاقد سطح انگیزش، حوصله و فرصت کافی برای تکمیل پرسشنامه‌های بلند هستند (راسل، پیلا و فرگوسن، ۱۹۷۸).

در نتیجه با حفظ پایایی یک مقیاس در سطح مطلوب، کوتاه کردن پرسشنامه موجب افزایش کارایی آن در زمینه‌های پژوهشی و تشخیصی می‌شود و بر قوت و امتیازات آن می‌افزاید (آناستازی، ۱۹۸۲). لذا از ۵۴ پرسش ساخته شده برای سنجش نگرش، ۴ پرسش به دلیل همگنی اندکی که با مجموعه پرسشها داشتند از پرسشنامه حذف و کنار گذاشته شدند.

نتایج به دست آمده برای محاسبه پایایی آزمونها باروش بازآزمایی (جدول ۴) نیز نشان می‌دهد که کلیه همبستگی‌های حاصله با استفاده از ضریب همبستگی اسپیرمن میان دوبار اجرای آزمونها در فاصله زمانی ۱۴ تا ۲۵ روز میان ۰.۸۱ تا ۰.۸۸ است که در سطح $P \leq 0/001$ معنا دارند.

جدول ۴: پایایی آزمون محقق ساخته سنجش نگرش مواد مخدر به روش

بازآزمایی. آلفای کرانباخ

مقیاس	نمونه		کل آزمودنی‌ها	پسران	دختران
	α	بازآزمایی			
اثرات استفاده از مواد مخدر	α		۰/۹۰۸	۰/۹۱۳۵	۰/۹۰۲
		بازآزمایی	۰/۸۴۷	۰/۸۳۰	۰/۸۸۳
تمایل به مصرف مواد مخدر	α		۰/۹۱۸	۰/۹۱۹	۰/۹۱۶
		بازآزمایی	۰/۸۶۱	۰/۸۶۷	۰/۸۵۹
خطرات استفاده از مواد مخدر	α		۰/۸۱۰	۰/۸۳۲	۰/۷۷۶
		بازآزمایی	۰/۸۵۱	۰/۸۳۹	۰/۸۶۵

با مقایسه نتایج ضریب پایایی به دست آمده از ضریب آلفای کرانباخ و بازآزمایی ملاحظه می‌شود که نتایج به دست آمده از هر دو روش بسیار شبیه به هم هستند و تفاوت قابل ملاحظه‌ای میان دوروش مشاهده نمی‌شود. بنابراین با توجه به این مسئله، ضرایب پایایی به دست آمده برای مقیاسهای پرسشنامه به اندازه‌ای است که می‌توان به نتایج آن در اندازه گیری‌های متعدد اعتماد داشت.

پرسش ۲: آیا مقیاس نگرش سنج محقق ساخته سه خرده مقیاس (اثرات،

مصرف و خطرات استفاده از مواد مخدر) را مورد سنجش قرار می‌دهد؟

پس از بررسی پایایی، به بررسی روایی پرسشنامه پرداخته شد که بدین منظور از روش تحلیل عاملی اکتشافی و طرح فرضیه بهره گرفته شد. پیش از اجرای تحلیل عاملی به منظور تعیین مناسب بودن موارد هریک از مقیاسهای پرسشنامه برای تحلیل عاملی از ملاک ضریب همبستگی هر پرسش بانمره کل مقیاس مربوط به آن استفاده شد. اطلاعات به دست آمده نشان داد که در

مجموع ۴۰ پرسش پرسشنامه ضریب همبستگی بالاتراز ۰،۴ دارند و از نظر نگرشی میان افراد تمایز قابل می‌شوند.

پس از آن به منظور حصول اطمینان نسبت به کفایت نمونه برداری و صفر نبودن ماتریس همبستگی داده‌ها به ترتیب آزمونهای KMO و کرویت بارتلت محاسبه شد. مقدار KMO برابر با ۰،۹۳۸ و سطح معنادار بودن آزمون کرویت بارتلت کمتر از ۰،۰۰۰۱ به دست آمد. بدین ترتیب علاوه بر کفایت نمونه برداری، اجرای تحلیل عاملی برپایه ماتریس همبستگی مورد مطالعه نیز قابل توجیه بود. درگام بعد برای استخراج عاملها از ماتریس همبستگی از روش تحلیل مؤلفه‌های اصلی استفاده شد؛ زیرا هدف تبیین کل واریانس ماتریس همبستگی بود.

همچنین جهت تعیین اینکه چند عامل مناسب برای چرخش وجود دارد، ملاک کیسرو آزمون اسکری کتل مورد بررسی قرار گرفت، هرچند این دوملاک نیز مورد نیاز نبود؛ چون پیش از اجرای تحلیل عاملی تعداد عوامل پرسشنامه از قبل پیش‌بینی شده بود. به عبارت دیگر پرسشهای پرسشنامه براساس یک چارچوب از پیش تعریف شده، تهیه و طراحی شده بود و هدف از انجام تحلیل عاملی بررسی برازندگی الگو باداده‌های مشاهده شده بود. مقادیر به دست آمده از ملاک کیسر هفت عامل با ارزش ویژه بزرگتر از یک و همچنین اطلاعات به دست آمده از نمودار اسکری کتل، چهار عامل قابل استخراج نشان داد. با این وجود به دلیلی که اشاره کردیم سه عامل اول استخراج شده جهت چرخش انتخاب شدند.

چون ماتریس عاملی چرخش نایافته و بارهای عاملی آن، ساختاری بامعنا به دست ندادند، تصمیم گرفته شد که عاملهای استخراج شده با استفاده از روش چرخش متعامد و ابلیمین مستقیم به محورهای جدید انتقال داده شوند تا هم کشف هیئت کلی مواد پرسشنامه و هم تشخیص ساختار ساده تری که نمایشگر

خطوط اصلی و نسبتاً روشن برای رسیدن به راه حلهای تفسیرپذیر باشد، امکان پذیر شود.

ماتریس عاملی داده‌ها به وسیله چرخش متعامد پس از پنج چرخش آزمایشی (جدول ۵) و ماتریس عاملی داده‌ها به وسیله چرخش ابلیمین مستقیم پس از هشت چرخش آزمایشی (جدول ۶) به بهترین ترکیب آتمی و ساختار عاملی خود دست یافت.

جدول ۵: ماتریس عاملی سه مؤلفه استخراج شده با استفاده از چرخش واریماکس

شماره پرسشها	پرسشها	مؤلفه‌ها		
		۱	۲	۳
۱	افزایش تواناییهای هنری	۰/۶۹۸	۰/۱۹۶	-۰/۰۰۵
۲	افزایش قدرت جسمانی	۰/۶۷۷	۰/۱۸۸	-۰/۰۷۶
۳	تغویت کارایی مغز و افزایش قدرت حافظه	۰/۶۷۳	۰/۲۴۳	-۰/۰۸۱
۴	افزایش اعتماد به نفس و خلاقیت	۰/۶۶۳	۰/۲۰۷	-۰/۰۰۵
۵	درک بهتر زیباییهای جهان	۰/۶۵۶	۰/۱۸۸	۰/۱۰۸
۶	سرزنده و با حال کردن انسان	۰/۶۵۵	۰/۱۱۹	۰/۰۵۴
۷	افزایش قدرت تحمل مشکلات	۰/۶۵۱	۰/۰۸۲	۰/۱۱۰
۸	جلوگیری از پیری زودرس	۰/۶۳۶	۰/۱۵۷	۰/۰۹۹
۹	گذراندن مناسب اوقات فراغت و تعطیلات	۰/۶۳۵	۰/۲۲۴	۰/۱۲۸
۱۰	احساس سبکی و نشاط	۰/۵۸۸	۰/۱۲۳	۰/۱۴۱
۱۱	افزایش جرأت و شهامت	۰/۵۶۹	۰/۱۶۸	۰/۰۳۲
۱۲	رفع طاسی سر، سرطان، سل، سرفه و سینه درد	۰/۵۴۹	۰/۱۰۲	۰/۰۷۷
۱۳	شادی و خوشحالی قابل توجه	۰/۵۴۶	۰/۰۴۰	۰/۱۹۱
۱۴	درمان درد پای ورزشکاران	۰/۵۲۳	۰/۱۳۶	۰/۲۲۲
۱۵	پیدا کردن دوستان مناسب	۰/۵۱۹	۰/۰۸۳	۰/۰۵۵
۱۶	افزایش احساس بزرگی در کنار دوستان	۰/۵۱۹	۰/۰۷۸	۰/۰۸۷
۱۷	کاهش درد	۰/۴۹۸	۰/۰۵۳	۰/۲۱۷
۱۸	درمان بیماریهای مفاصل	۰/۴۷۸	۰/۱۳۶	۰/۲۶۴
۱۹	کاهش اضطراب و ناراحتی	۰/۴۱۷	۰/۰۴۲	۰/۳۱۱

شماره پرسشها	مؤلفه‌ها		
	۱	۲	۳
۲۰	۰/۴۱۴	-۰/۰۱۰	۰/۲۳۲
۲۱	۰/۴۰۸	۰/۲۰۷	۰/۱۸۹
۲۲	۰/۱۹۵	۰/۸۲۵	۰/۰۸۱
۲۳	۰/۲۰۱	۰/۸۱۲	۰/۰۶۷
۲۴	۰/۲۱۰	۰/۷۹۳	۰/۱۲۱
۲۵	۰/۱۸۵	۰/۷۴۹	۰/۱۳۵
۲۶	۰/۱۵۲	۰/۷۳۷	۰/۰۴۳
۲۷	۰/۱۳۴	۰/۷۳۵	۰/۱۲۲
۲۸	۰/۱۵۷	۰/۷۱۳	۰/۱۷۱
۲۹	۰/۱۷۴	۰/۶۸۲	۰/۳۰۵
۳۰	۰/۱۰۳	۰/۶۷۵	۰/۳۱۷
۳۱	۰/۱۷۲	۰/۵۹۲	۰/۲۴۲
۳۲	۰/۱۸۹	۰/۳۴۰	۰/۵۳۷
۳۳	۰/۱۷۳	۰/۳۶۱	۰/۴۹۶
۳۴	۰/۱۲۳	۰/۳۲۱	۰/۴۰۹
۳۵	۰/۰۳۸	۰/۰۷۷	۰/۶۵۰
۳۶	۰/۱۶۰	۰/۲۶۷	۰/۶۳۷
۳۷	۰/۱۴۹	۰/۲۱۹	۰/۶۲۹

مؤلفه‌ها			پرشها	شماره پرشها
۳	۲	۱		
۰/۵۹۵	۰/۲۶۳	۰/۱۵۹	خطر مصرف مواد مخدر فقط زمانی است که مواد مخدر غیرخالص باشد	۳۸
۰/۵۰۴	۰/۳۵۰	۰/۱۱۱	یکبار مصرف مواد مخدر فرد را به سوی مواد مخدر نمی‌کشاند	۳۹
۰/۴۹۷	۰/۳۱۱	۰/۱۵۵	استفاده از مواد مخدر در سنین بالا اعتیاد نمی‌آورد	۴۰

جدول ۶: ماتریس ساختار مشخصه‌های آماری نهایی آزمون محقق ساخته
با استفاده از روش چرخش ابلیمین مستقیم

مؤلفه‌ها			پرشها	شماره پرشها
۳	۲	۱		
۰/۰۹۴	-۰/۳۲۳	۰/۷۱۲	افزایش تواناییهای هنری	۱
۰/۱۹۹	-۰/۳۲۸	۰/۶۸۸	درک بهتر زیباییهای جهان	۲
۰/۰۲۴	-۰/۳۴۹	۰/۶۸۴	تقویت کارایی مغز و افزایش قدرت حافظه	۳
۰/۰۹۲	-۰/۳۲۷	۰/۶۸۰	افزایش اعتماد به نفس و اخلاقیات	۴
۰/۰۲۱	-۰/۲۹۹	۰/۶۷۹	افزایش قدرت جسمانی	۵
۰/۲۲۳	-۰/۳۶۳	۰/۶۷۸	گذراندن مناسب اوقات فراغت و تعطیلات	۶
۰/۱۳۶	-۰/۲۵۲	۰/۶۶۵	سرزنده و باحال کردن انسان	۷
۰/۱۸۵	-۰/۲۲۶	۰/۶۶۴	افزایش قدرت تحمل مشکلات	۸
۰/۱۸۴	-۰/۲۹۲	۰/۶۶۲	جلوگیری از پیری زودرس	۹
۰/۲۱۶	-۰/۲۵۸	۰/۶۱۵	احساس سبکی و نشاط	۱۰
۰/۱۱۴	-۰/۲۷۸	۰/۵۸۸	افزایش جرأت و شهامت	۱۱
۰/۲۹۱	-۰/۲۷۳	۰/۵۶۹	درمان درد پای ورزشکاران	۱۲
۰/۲۴۸	-۰/۱۷۹	۰/۵۱۷	شادی و خوشحالی قابل توجه	۱۳
۰/۱۴۶	-۰/۲۱۹	۰/۵۶۴	رفع طاسی سر، سرطان، سل، سرفه و سینه درد	۱۴
۰/۳۲۸	-۰/۲۷۲	۰/۵۳۲	درمان بیماریهای مفاصل	۱۵
۰/۱۴۹	-۰/۱۹۲	۰/۵۳۱	افزایش احساس بزرگی در کنار دوستان	۱۶

شماره پرسشها	پرسشها			مؤلفه‌ها		
	۱	۲	۳	۱	۲	۳
۱۷	کاهش درد	۰/۵۲۸	۰/۱۸۷	۰/۲۷۱		
۱۸	پیدا کردن دوستان مناسب	۰/۵۲۷	۰/۱۹۰	۰/۱۱۸		
۱۹	جلوگیری از ابتلای انسان به بیماریهای مسری	۰/۴۶۵	۰/۳۱۳	۰/۲۵۸		
۲۰	کاهش اضطراب و ناراحتی	۰/۴۶۲	۰/۱۷۹	۰/۳۵۳		
۲۱	درمان اسهال، سرما خوردگی، تب، روماتیسم و ...	۰/۴۳۷	۰/۱۱۳	۰/۲۶۷		
۲۲	اگر منع قانونی نباشد من هم در آینده مواد مخدر مصرف می‌کنم	۰/۳۵۹	۰/۸۴۷	۰/۲۲۴		
۲۳	منتظر فرصتی هستم که مواد مخدر به دست آورم و مصرف کنم	۰/۳۶۰	۰/۸۳۴	۰/۲۰۹		
۲۴	مصرف مواد مخدر رؤیایی است که مدنهایست در سردارم	۰/۳۷۴	۰/۸۲۷	۰/۲۶۰		
۲۵	اگر خانواده‌ام مرا منع نکنند، مواد مخدر مصرف می‌کنم	۰/۳۴۳	۰/۷۸۲	۰/۲۶۵		
۲۶	گاهی فکر مصرف مواد مخدر به کله‌ام می‌زند	۰/۲۹۰	۰/۷۵۷	۰/۲۴۵		
۲۷	برای یک بار هم که شده، دوست دارم مسود مخدر مصرف کنم	۰/۳۱۵	۰/۷۴۹	۰/۲۹۱		
۲۸	گاهی اوقات احساس می‌کنم، من هم در آینده مواد مخدر مصرف خواهم کرد	۰/۲۹۴	۰/۷۴۸	۰/۱۶۹		
۲۹	مصرف مواد مخدر برای سرگرمی هم که شده، بد نیست	۰/۳۴۸	۰/۷۴۷	۰/۴۲۰		
۳۰	یک بار مصرف مواد مخدر به امتحانش می‌ارزد	۰/۲۷۹	۰/۷۲۸	۰/۴۲۴		
۳۱	اگر ترس از اعتیاد نبود، مواد مخدر مصرف می‌کردم	۰/۳۱۸	۰/۶۴۸	۰/۳۴۵		
۳۲	کسانی که وضع مالی مناسبی دارند، ایرادی ندارد که مواد مخدر مصرف کنند.	۰/۳۴۱	۰/۴۳۵	۰/۶۱۷		
۳۳	در صورت داشتن اراده قوی مصرف مواد مخدر گاهی اشکال ندارد	۰/۳۲۰	۰/۴۴۷	۰/۵۷۸		
۳۴	کسانی که هیچ‌گاه مواد مخدر مصرف نمی‌کنند عقاید خشک و متحجری دارند	۰/۲۴۹	۰/۳۹۰	۰/۴۷۷		

مؤلفه‌ها	پرسشها			شماره پرسشها
	۱	۲	۳	
۰/۶۸۳	-۰/۴۰۶	۰/۳۱۰	مواد مخدر تنها در صورتی که در زمانهای مشخصی مصرف شود سبب اعتیاد می‌شود	۳۵
۰/۶۶۷	-۰/۳۵۶	۰/۲۸۹	فقط افرادی که حد مجاز مصرف را رعایت نکنند، معتاد می‌شوند	۳۶
۰/۶۵۵	-۰/۲۰۱	۰/۱۵۷	خطر مصرف مواد مخدر در مصرف بیش از اندازه آنهاست	۳۷
۰/۶۴۱	-۰/۳۹۴	۰/۳۰۱	خطر مصرف مواد مخدر فقط زمانی است که مواد مخدر غیرخالص باشد	۳۸
۰/۵۶۰	-۰/۴۵۲	۰/۲۵۶	یکبار مصرف مواد مخدر فرد را به سوی مواد مخدر نمی‌کشاند	۳۹
۰/۵۵۱	-۰/۴۲۱	۰/۲۹۰	استفاده از مواد مخدر در سنین بالا اعتیاد نمی‌آورد	۴۰

اطلاعات به دست آمده از ماتریس عاملی چرخش یافته به روش ابلیمین مستقیم و متعامد نشان داد که همه پرسشها در هر دو روش، روی عامل مربوط به خود از بیشترین بار عاملی برخوردارند. به این معنی که پرسش دقیقاً روی همان عواملی که از قبل پیش‌بینی شده بودند، دارای بارهای عاملی بزرگتر از ۰/۳۵ هستند. میانگین بارهای عاملی حاصل از هر دو روش در جدول ۷ ارائه شده است.

جدول ۷: میانگین بارهای پرسشها در ماتریسهای عاملی حاصل از

چرخش ابلیمین مستقیم و متعامد

مصرف	خطرات	اثرات	مقیاس
			روش چرخش
۰/۶۰	۰/۷۶	۰/۵۹	ابلیمین مستقیم
۰/۵۵	۰/۷۳	۰/۵۷	متعامد

نتایج چرخش واریماکس نشان داد که این سه عامل روی هم $44/27$ درصد از واریانس کل پرسشنامه را تبیین می‌کنند. از این مقدار $18/7$ درصد واریانس را مؤلفه اول (نگرش نسبت به اثرات مواد مخدر)، $17/41$ درصد واریانس را مؤلفه دوم (نگرش نسبت به مصرف مواد مخدر) $8/15$ درصد واریانس را مؤلفه سوم (نگرش نسبت به خطرات مواد مخدر) تبیین می‌کند. همچنین نتایج چرخش ابلیمین مستقیم نیز نشان داد که ارزش ویژه مؤلفه اول $9/39$ ، مؤلفه دوم $9/20$ و مؤلفه سوم نیز $4/99$ است (لازم به ذکر است هنگامی که مؤلفه‌ها همبسته اند، مجموع مجذورات بارهای عاملی را نمی‌توان جمع زد و کل واریانس تبیین شده را محاسبه کرد).

بنابراین به پرسش پژوهش به روشنی پاسخ داده شده است. یعنی نتیجه به دست آمده از ماتریس عاملی حاصل از روش ابلیمین مستقیم و متعامد نشان داده که پرسشنامه ساخته شده جهت سنجش نگرش به مواد مخدر از سه عامل اشباع شده است و همه پرسشها از بار عاملی قابل ملاحظه در عاملی که پیش‌بینی شده بودند برخوردارند.

در مرحله بعد جهت تفاوت و همچنین رابطه نمرات دانش‌آموزان در خرده مقیاس‌های آزمون نگرش سنج مواد مخدر (اثرات، مصرف و خطرات) با توجه به مؤلفه‌های فردی (سن، معدل، پایه تحصیلی، تمایل خود فرد، جهت استعمال مواد مخدر، خانواده، دوستان و کل افراد جامعه، تجربه استعمال مواد مخدر، نحوه تعامل با برادر و خواهر) و مؤلفه‌های خانوادگی (تحصیلات والدین، عده افراد خانواده، درآمد ماهیانه خانوار، مصرف مواد مخدر از سوی یکی یا هر دو والدین، نگرش والدین به مواد مخدر، ممانعت والدین از مصرف مواد مخدر، وجود اختلال رفتاری در یکی یا هر دو والدین، سطح ایمنی - ناایمنی خانواده، جو عاطفی خانواده و شیوه تربیتی والدین) از آزمونهای 2×2 من ویتنی، کروسکال وایس و ضریب همبستگی اسپیرمن استفاده شد. نتایج زیر به دست آمد:

۱. دانش‌آموزانی که تمایل دارند خود، خانواده، دوستانشان و کل افراد جامعه مواد مخدر مصرف کنند نسبت به دانش‌آموزانی که چنین تمایلی ندارند، نگرشی مثبت‌تر نسبت به مواد مخدر (اثرات، مصرف و خطرات) دارند ($p=0.000$).
۲. دانش‌آموزانی که تجربه استعمال مواد مخدر دارند، نسبت به دانش‌آموزانی که چنین تجربه‌ای ندارند، نگرشی مثبت‌تر نسبت به مواد مخدر (اثرات، مصرف و خطرات) دارند ($p=0.000$).
۳. دانش‌آموزانی که یکی یا هر دو والدینشان از مواد مخدر استفاده می‌کنند، نسبت به دانش‌آموزانی که والدینشان مصرف‌کننده مواد مخدر نیستند، نگرشی مثبت‌تر نسبت به مواد مخدر (اثرات، مصرف و خطرات) دارند. مقیاس اثرات ($p=0.003$)، مقیاس‌های مصرف و خطرات ($p=0.001$).
۴. دانش‌آموزانی که یکی یا هر دو والدینشان نگرشی مثبت نسبت به مواد مخدر دارند، نسبت به دانش‌آموزانی که یکی یا هر دو والدینشان چنین نگرشی ندارند، نگرشی مثبت‌تر نسبت به مواد مخدر (مصرف) دارند ($p=0.03$). اما در مقیاس‌های اثرات و خطرات میان دو گروه مذکور تفاوت معنا دار وجود ندارد. مقیاس اثرات ($p=0.085$) و مقیاس خطرات ($p=0.146$).
۵. دانش‌آموزانی که والدینشان مانع مصرف مواد مخدر از سوی آنها می‌شوند، نسبت به دانش‌آموزانی که والدینشان مانع آنها نمی‌شوند، نگرشی مثبت‌تر نسبت به مواد مخدر (اثرات، مصرف و خطرات) دارند. مقیاس اثرات ($p=0.000$)، مقیاس مصرف ($p=0.001$) مقیاس خطرات ($p=0.005$).
۶. دانش‌آموزانی که یکی یا هر دو والدینشان دچار اختلال عاطفی و رفتاری هستند، نسبت به دانش‌آموزانی که یکی یا هر دو والدینشان دچار اختلال نیستند نگرشی مثبت‌تر نسبت به مواد مخدر (اثرات، مصرف و خطرات) دارند. مقیاس اثرات ($p=0.02$)، مقیاس مصرف ($p=0.001$) مقیاس خطرات ($p=0.003$).

۷. میان نایمینی در کانون خانواده و نگرش نسبت به مواد مخدر رابطه مثبت وجود دارد ($p=.001$).
۸. در خرده مقیاس اثرات و خطرات تفاوتی میان نگرش دانش آموزان دختر و پسر وجود ندارد؛ اما در خرده مقیاس مصرف، پسران بیش از دختران تمایل دارند که از مواد مخدر استفاده کنند. مقیاس اثرات ($p=.507$)، مقیاس مصرف ($p=.007$) مقیاس خطرات ($p=.093$).
۹. محل تولد و محل سکونت تاثیری بر نگرش دانش آموزان ندارد.
۱۰. با افزایش تحصیلات والدین نگرش دانش آموزان نسبت به خطرات غیر واقعی مواد منفی تر شده است (تحصیلات پدر $p=.001$ ، تحصیلات مادر $p=.005$)؛ اما، میان تحصیلات والدین و نگرش دانش آموزان نسبت به مصرف مواد مخدر (تمایل به مصرف) رابطه‌ای وجود ندارد (تحصیلات پدر $p=.407$ ، تحصیلات مادر $p=.891$). علاوه بر آن با افزایش تحصیلات پدر، نگرش نسبت به اثرات مواد مخدر منفی تر شده است ($p=.044$)؛ در حالیکه تحصیلات مادر هیچگونه تأثیری بر این جنبه ندارد ($p=.352$).
۱۱. با افزایش عدد افراد خانوار سطح نایمینی خانواده افزایش پیدا کرده ($p=.01$) و نگرش نسبت به اثرات، مصرف و خطرات استفاده از مواد مخدر مثبت تر شده است. مقیاس اثرات ($p=.01$)، مقیاس مصرف ($p=.02$) مقیاس خطرات ($p=.002$).
۱۲. با افزایش میزان درآمد خانواده، نگرش نسبت به اثرات مواد مخدر مثبت تر شده؛ اما نگرش نسبت به مصرف و خطرات مواد مخدر تغییری نکرده است. مقیاس اثرات ($p=.049$)، مقیاس مصرف ($p=.517$) مقیاس خطرات ($p=.247$).
۱۳. با افزایش سن نگرش دانش آموزان نسبت به مصرف و خطرات استفاده از مواد مخدر مثبت تر، (مقیاس مصرف $p=.000$ ، مقیاس خطرات $p=.01$) و با افزایش معدل تحصیلی نگرش نسبت به مصرف و خطرات استفاده از مواد مخدر منفی تر شده است (مقیاس مصرف $p=.003$ ، مقیاس خطرات $p=.008$)؛ ولی افزایش سن و معدل

تحصیلی تأثیری در نگرش به اثرات مواد مخدر نداشته است (سن، $p=0.460$ ، معدل، $p=0.250$).

نتیجه گیری

بدیهی است ساخت یک مقیاس جهت اندازه گیری یک سازه مکنون اگر به درستی صورت بگیرد، فوق‌العاده دشوار و وقت‌گیر است؛ برای نمونه مطالعه تاریخچه شکل‌گیری آزمونهای معتبر دنیا که از پایایی و روایی مطلوبی برخوردارند، نشان می‌دهد که شکل‌گیری آنها بیش از یک دهه به طول انجامیده و این در حالی است که روند تکاملی آنها همچنان ادامه دارد. پرسشنامه ساخته شده در این پژوهش نیز از این اصل مستثنی نیست و بهتر آن است که پرسشنامه حاضر مجدداً روی نمونه‌های دیگر اجرا شود و نتایج آتی با نتایج موجود مورد مقایسه قرار گیرد.

با توجه به نتایج به دست آمده از پایایی و روایی پرسشنامه و همچنین با در نظر گرفتن مدت اجرا (حداکثر ده دقیقه)، شیوه اجرا (به صورت انفرادی و گروهی) و سهولت نمره‌گذاری و تفسیر نتایج که از مهمترین امتیازات ابزارهای اندازه‌گیری محسوب می‌شود، این پرسشنامه ابزاری مناسب برای سنجش نگرش نسبت به مواد مخدر (اثرات، خطرات و مصرف) است. به گونه‌ای که از آن می‌توان برای پژوهشهای آسیب‌شناسی و پیش‌بینی مصرف مواد مخدر استفاده کرد.

منابع

- ارفع، مصطفی (۱۳۸۲)؛ اعتیاد و تراژدی آن. شیراز، نوید شیراز.
- رحیمی موقر، آفرین؛ ... و دیگران (۱۳۷۶)؛ راههای پیشگیری و درمان اعتیاد. تهران؛ سازمان بهزیستی کشور.
- سختوت، جعفر (۱۳۷۷)؛ جامعه شناسی انحرافات اجتماعی، انتشارات دانشگاه پیام نور.
- کریمی، یوسف (۱۳۷۹)؛ نگرش و تغییرنگرش، تهران؛ نشر ویرایش.
- محسنی، منوچهر (۱۳۷۵)؛ بررسی آگاهی‌ها، نگرشها و رفتارهای اجتماعی و فرهنگی در ایران. دبیرخانه شورای فرهنگ عمومی کشور.
- هنری ماسن، پاول و دیگران (۱۳۷۵)؛ رشد و شخصیت کودک؛ ترجمه مهشید یاسایی، مرکز نشر.

Anastasi.A (1982); Psychological Testing (5th ed). NewYork: MacMillan.

Cronbach,L.J (1951); Coefficient Alpha and the internal structure. Psychometrical, Vol.16

Ellis.A.(1979). Human is tic psychotherapy,Newyork, Megtaw, Hill co

Russell, D., Peplau,L.A. & Fergusen,M.L.,(1978), Developing a measure of loneliness. journal of Personality Assessmekt,Vol.42:290-294.

پروشکاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی